

Juha Meriläinen

VIIDESLÄINEN IDENTITEETTI JA SUOMEN EVANKELINEN KIRKKO?

Johdanto

Mitä on viidesläisyys? Se, että minut on kutsuttu puhumaan viidesläisyydestä herätysliike-paneeliin, pitää sisällään oletuksen, että viidesläisyydessä on kyse herätysliikkeestä. Liikkeen nimi, viidesläisyys, puolestaan viittaa siihen, että on olemassa neljä muutakin herätysliikettä. Tähän sisältyy myös vielä vahvempi ja kiinnostavampi väite. Laskutoimitukseen ei ole otettu huomioon kaikkia herätysliikkeitä eri maissa ja eri aikoina, vaan Suomen evankelis-luterilaisen kirkon sisällä vaikuttavat herätysliikkeet, jollainen viidesläisyyskin mitä ilmeisemmin on. Liikkeen usein käytetty toinen nimi, uuspietismi, selittää asetelmaa vieläkin pidemmälle: viidesläisyys on uusi versio luterilaisen kirkon sisäisistä pietistisistä herätysliikkeistä. Se kuuluu samaan jatkumoon, mutta edustaa myös jotakin joko ajallisesti tai sisällöllisesti uutta.

Nämä kaksi nimitystä, viidesläisyys ja uuspietismi, ovat äärimmäisen kiinnostavia juuri siksi, että ne määrittelevät liikkeen ja ikään kuin sisäänlukevat sen osaksi suomalaista herätysliikekenttää, luterilaista kirkkoa ja luterilaisuutta. Tähän oletukseen tartun nyt lyhyessä avauspuheenvuorossani, ja pyrin haastamaan sitä esittämällä viisi viidesläisyyttä koskevaa lyhyttä väitettä. Näihin väitteisiin voimme syventyä keskustelussa tarkemmin.

Väite 1: Viidesläisyys ei ole suomalainen luterilainen herätysliike vaan osa kansainvälistä kalvinilaistaustaista evankelikaalisuutta

Suomalainen viidesläisyys ei ole lainkaan niin yksiselitteisesti suomalainen herätysliike, ei vanhojen pietististen herätysliikkeiden perillinen eikä edes luterilainen, kuin mitä nimitykset antavat ymmärtää. Se on vain haluttu nähdä sellaisena. Viidesläisyys on osa kansainvälistä evankelikaalisuutta, eli taustaltaan angloamerikkalaista ja opillisesti kalvinistista tunnustuskuntarajat ylittävää herätyskristillisyyttä. Se täyttää brittiprofessori David Bebbingtonin evankelikaalisuuden määritelmät, siis korostaa henkilökohtaista kääntymystä, konservatiivista raamatullisuutta, ristikeskeisyyttä ja toiminnallisuutta eli aktivismia.

Väite 2: Pietististen herätysliikkeiden historiallinen malli ja kansallisen yhtenäisyyden vaaliminen johtivat kalvinistisen herätysliikkeen luterilaisen kirkon huomaan

Vaikka kalvinilaistaustaisia herätyskristillisiä vaikutteita on tullut Suomeen jo aiemmin, liike levisi ja juurtui Suomeen vahvasti 1960-luvulla, aivan kuten kävi lukuisissa muissakin maissa eri puolilla maailmaa. Evankelikaalisuuteen kuuluu se, että liikkeen edustajat ovat enemmän kiinnostuneita

evankelioinnista ja lähetystyöstä kuin opeista tai kirkkokuntarajoista, joten heidän näkökulmastaan johonkin tiettyyn kirkkoon kuulumisen tai sen ulkopuolelle jääminen ei ollut niin tärkeää. Luterilaisen kirkon kansankirkollinen identiteetti ja tarve yhtenäisen Suomen säilyttämiseen sekä vanhojen herätysliikkeiden historiallinen malli mahdollistivat kuitenkin sen, että evankelikaalisuus sai paikan luterilaisen kirkon sisältä eikä muodostunut omaksi kirkkokunnakseen kuten kävi muutamissa muissa maissa.

Väite 3: Kirkko ei ole tänä päivänä enää vain luterilainen vaan se pitää sisällään luterilaisen ja reformoidun tradition

Edellä mainittu kehityskulku johti siihen, että Suomen evankelis-luterilainen kirkko muuttui 1900-luvun jälkipuoliskolla etäisesti Saksan evankelista kirkkoa muistuttavaksi kirkoksi, joka pitää sisällään niin luterilaisia kuin reformoitujakin kristittyjä. Ratkaiseva ero Suomen ja Saksan välillä on siinä, että Suomessa tilannetta ei kunnolla tiedosteta saati myönnetä. Suomalaisen evankelikaalisuuden identiteettiin kuuluu ajatus omasta luterilaisuudesta, vaikka tuo identiteetti on niin historiallisesti kuin opillisestikin hyvin ristiriitainen ja ongelmallinen.

Väite 4: Viidesläisyyden yhteiskunnallinen rooli on muuttunut rajusti 50 vuodessa, kun vastakulttuurinen liike on mukautunut postmoderniin maailmaan

Viidesläisyyden yhteiskunnallinen rooli on muuttunut voimakkaasti viimeisten vuosikymmenten aikana. Sotien jälkeen liike oli pieni ja pyrki tukemaan luterilaista kirkkoa ja kansakunnan rakentamista. 60-luvulla liike kasvoi ja kansainvälistyi voimakkaasti, ja siihen tuli vahva vastakulttuurinen juonne. Liike suhtautui kirkkoon kriittisesti ja puhdistushenkisesti, ja se pyrki taistelemaan postmodernia maailmaa ja liberalisoitumista vastaan. Vastaava ilmiö näkyi vielä suuremmassa määrin Yhdysvalloissa, jossa asetelmaa kutsuttiin kulttuurisodiksi. Tänä päivänä viidesläisyys ei enää taistele postmodernia yhteiskuntaa vastaan, koska taistelu johtaisi auttamatta tappioon ja liike marginalisoituisi. Siksi liike on pyrkinyt luomaan oman vaihtoehdoisen version modernista ja luterilaisuudesta, mikä lienee ainoa mahdollisuus säilyttää uskonnollinen ja yhteiskunnallinen kilpailukykyisyys.

Väite 5: Viidesläisten virheellinen käsitys omasta luterilaisuudesta on yksi merkittävimmistä kirkollista kenttää hajaannuttavista tekijöistä

Viidesläisyyteen liittyvä identiteettiristiriita on yksi tämän päivän suomalaisen kirkollisen keskustelun ja kirkollisen elämän suurimmista ongelmista. Kirkon sisällä on kaksi vahvaa ryhmittymää, joilla on erilainen ihmiskuva, kirkkonäkemykset ja pelastuskäsitys, ja kumpikin ryhmä kokee edustavansa ja jopa puolustavansa puhdasta luterilaisuutta. Kun omaa traditiota ei ymmärretä, ei kyetä ymmärtämään myöskään kiistan toista osapuolta ja ylipäättään siitä, miksi nuo toiset luterilaiset tuntuvat tulkitsevan Raamattua ja kirkon tehtävää perustavanlaatuisesti eri tavoin.

Loppusanat: Lääke ongelmiin?

Kansan Raamattuseuran julkaiseman *Sana*-lehden päätoimittaja *Hannu Nyman* käsitteli pääkirjoituksessaan lokakuussa 2011 "Mahdollisuus muutokseen" -mediamissiota. Nyman oli pettynyt siihen, kuinka nihkeästi luterilaiset seurakunnat olivat ottaneet mission vastaan ja miten monet luterilaiset olivat pitäneet sitä kansankirkko-mallin vastaisena. Ajatus siitä, että tavallisia seurakuntalaisia ei tarvitsisi kehottaa kääntymykseen, oli päätoimittajan mielestä suorastaan irvokas. Nymanin mukaan pääkaupunkiseudusta oli tullut lähetyskenttä, jota kansankirkko-ideologia ei enää tavoittanut, eikä "tavallinen luterilaisuus" olisi muutoinkaan voinut tarjota ratkaisua vaikeisiin ongelmiin ajautuneiden ihmisten elämään. Samaan hengenvetoon Nyman antoi ymmärtää, ettei hän nähnyt mitään ristiriitaa tai jännitettä mission ja kansankirkon välillä.

Nymanin pääkirjoitus suorastaan alleviivaa "tavallisen luterilaisuuden" ja hänen edustamansa "luterilaisuuden" välistä kuilua ilman, että Nyman itse ymmärtää, mistä on pohjimmiltaan kyse. Mikäli traditioiden väliset erot ja niistä nousevat jännitteet todella ymmärrettäisiin ja tilanne hyväksyttäisiin, monelta tarpeettomalta kädenväännöltä ja yhteentörmäykseltä voitaisiin välttyä. Tällöin tarvittaisiin kirkon sisäistä ekumeniaa, jossa lähdetäisiin liikkeelle omaan olemukseen ja traditioon perehtymisestä sekä toisen osapuolen ja ylipäättään erilaisuuden kunnioittamisesta.